

УДК 37.191.33-

DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-13-345-358>

**THEORETICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF
«PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES» IN THE CONTEXT
OF EDUCATIONAL ACTIVITIES**

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНІ
ТЕХНОЛОГІЇ» В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПОНЯТИЯ
«ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ» В КОНТЕКСТЕ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Руслана Тимченко,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
документознавства та
методики навчання
tumchenko.ruclana@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9077-1137>

Університет Григорія
Сковороди в Переяславі,
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав,
Київська обл., Україна, 08401

Ruslana Tymchenko,

Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer of Department
of scientific discipline of
documentation and teaching
methods

tumchenko.ruclana@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9077-1137>

Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav
08401, Ukraine, Kyiv region,
Pereiaslav, Sukhomlynskyi
Str., 30

Андрій Іващенко,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
документознавства та
методики навчання

Andrey Ivashchenko,

Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of
Department of scientific
discipline of documentation and

socgum_phdpu@ukr.net
https://orcid.org/0000-0001-
8175-7766
Університет Григорія
Сковороди в Переяславі,
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав,
Київська обл., Україна,
08401

teaching methods
socgum_phdpu@ukr.net
https://orcid.org/0000-0001-
8175-7766
Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav
08401, Ukraine, Kyiv region,
Pereiaslav, Sukhomlynskyi
Str., 30

ABSTRACT

The article substantiates the theoretical foundations of the development of pedagogical technology, based on the ideas of philosophers, psychologists, sociologists, teachers, who studied the specific components of the pointed concept «technology» and features of improving pedagogical technologies of the pedagogue's activities. Different approaches of scientists to determine the essence of the concept “pedagogical technology” and its components are analyzed.

Found out that the concept of “studying technology concept” has recently taken root in the pedagogical lexicon. The introduction of learning technology in the practice of the education system helps research and teaching staff to organize their work, set clear goals and determine the method of implementation, i.e. to manage the learning process.

It is established that technologies of development of creative and communicative abilities, use of reflection, empathy, insight, critical thinking become important tools of pedagogical activity that ensure its success, taking into account that a graduate of a higher education institution must not only have professional competencies but also be ready to self-improvement, continuing education, to have the ability to understand yourself and others, to make decisions in both standard and non-standard situations, to be a professional. Therefore, the implementation of pedagogical technologies focused on the professional and personal development of students, the

formation of their skills and abilities of creative and non-standard thinking in educational process in higher education institution acquires special significance.

Various stages of development of pedagogical technology are revealed, each is characterized by advantages of this or that direction. The development of pedagogical technologies takes place in a constant dynamics from defining the essence of the concept, clarifying its specific characteristics, tools, structural composition, to developing a classification and establishing new technological sources. Therefore, pedagogical technology occupies an intermediate position between science and practice, as it functions as a scientific approach that explores the most rational ways of studying, and as a system of methods, principles governing the educational process, and as a real educational process.

Keywords: *pedagogical technologies, teaching methods, methodology, educational technology, personal-oriented education.*

Постановка проблеми. Сучасні умови вищої освіти висувають нові вимоги до системи освіти, яка має стати основою соціально-економічного та духовного розвитку країни. Педагогіка, розвиток теорії та педагогічної практики відіграють провідну роль у досягненні високого рівня освіти, підвищенні її ефективності та досягненні цілей. Нині відбуваються кардинальні перетворення системи вищої освіти, пов'язані з сучасними тенденціями розвитку всіх сфер суспільства.

Технології розвитку творчих і комунікативних здібностей, застосування рефлексії, емпатії, інсайту, критичного мислення стають важливими інструментами педагогічної діяльності, що забезпечують її успіх, враховуючи, що випускник закладу вищої освіти повинен не лише володіти професійними компетенціями, а й бути готовим до самовдосконалення, навчання протягом усього життя, здатності розуміти себе та інших, приймати рішення в стандартних і нестандартних ситуаціях, стати професіоналом.

Тому особливого значення набуває впровадження педагогічних технологій, спрямованих на професійний та особистісний розвиток здобувачів вищої освіти, формування вмінь та навичок творчого та нестандартного мислення під час навчання у ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням педагогічної технології займається більшість науковців: Т. Гришина (Гришина, 2003), В. Ортинський (Ортинський, 2009), О. Пехота (Пехота, 2004), О. Пометун (Пометун, 2007) та ін.

Сучасні педагогічні технології вивчали І. Дичківська (Дичківська, 2012), І. Прокопенко (Прокопенко, 2018), В. Стрельников та І. Брітченко (Стрельников&Брітченко, 2013), Підходи до визначення поняття «педагогічні технології» розглядали М. Чепіль та Н. Дудник (Чепіль&Дудник, 2012), Н. Наволокова (Наволокова, 2009) та ін.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі та узагальненні наукових підходів щодо інтерпретації терміну «педагогічна технологія», розкриття її структури та змісту.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна технологія була предметом суперечок протягом століть. Над цим питанням розмірковували відомі педагоги, підтримуючи або заперечуючи ідею технології навчання. Використання педагогічних технологій дозволяє здійснити перехід до очікуваного кінцевого результату за умов суворої важливості кожного елемента та етапу навчання. Тому до педагогічних технологій слід ставитися як до системного та послідовного втілення в практику раніше спроектованого процесу навчання, як системи методів і засобів досягнення цілей управління процесом (Ортинський, 2009).

Поняття «педагогічні технології» або «технологічні підходи до навчання» виникло у США більше 30 років тому і визнане в багатьох країнах світу, зокрема в Україні, а також визнано ЮНЕСКО. Згідно з ЮНЕСКО, педагогічна (освітня) технологія в загальному розумінні є системним методом

створення, застосування та визначення всього процесу навчання. Вона враховує людські та технічні ресурси та їх взаємодію та має на меті оптимізацію форми навчання (Гончаренко, 1997).

Термін «педагогічна технологія» вперше ввів у 1886 р. Д. Саллі. Він став популярним в освітніх колах Західної Європи та США в середині 20 століття. А за 50-річну історію одноіменної галузі наукового знання відбулися значні та суттєві зміни (Прокопенко, 2018)

Термін «технологія» походить від грецького слова «*techne*» – навички та «*logos*» – поняття або вчення. Поняття технології навчання можна визначити як освітню науку або систему набуття предметних знань.

У словнику іншомовних слів: технологія – «сукупність знань про методи та засоби виробничого процесу» (Наволокова, 2009: 17).

В даний час існують різні тлумачення цих понять та їх взаємозв'язків. Основна відмінність полягає у визначенні співвідношення між цими поняттями. Дослідники В. Стрельников та І. Брітченко вважають, що методами навчання слід називати комбіновану діяльність між викладачами та студентами, спрямовану на вирішення складних завдань. Методологія – це сукупність наукових і обґрунтованих правил навчання та технічних систем, а технологія навчання – інструмент досягнення цілей навчання, тобто системного й послідовного впровадження розробленого навчального процесу на практиці. Тому технологія навчання – це система методів і засобів досягнення цілей управління навчальним процесом (Стрельников&Брітченко, 2013).

У такому тлумаченні понять найбільш поширеним є поняття «технологія навчання». В інших випадках О. Пехота вважає, що поняття «методика» ширше від «технології навчання», оскільки методика відповідає на питання «чому, кого і як навчати», тоді як технологія відповідає лише на питання «як навчати» (Пехота, 2004).

Дослідниця Н. Наволокова умовно поділяє розвиток технології навчання у світовому освітньому просторі на три етапи, кожен з яких характеризується перевагами конкретного напрямку (Наволокова, 2009).

Існують різні погляди на поняття «педагогічна технологія» та «технологія навчання». Деякі дослідники: І. Дичківська, С. Сисоєва зазначали, що поняття «педагогічна технологія» є ширшим за поняття «технологія навчання», оскільки охоплює як освітню технологію, так і технологію навчання. Для розуміння всіх цих понять необхідно простежити основні тенденції розвитку технологічних методів навчання та виділити їх сутність і властивості. Це дасть змогу зв'язати терміни, що розглядаються, та зрозуміти розвиток сучасних теорій методики навчання та освітніх технологій (Дичківська, 2012)

Дослідники визначили найважливіші характеристики педагогічних технологій – постановку та ефективність діагностичних цілей, алгоритмів та проектування, повноту та керованість, можливість коригування, використання різноманітних наочних засобів тощо. У ширшому контексті – як наука, яка може розвивати, виховувати, навчати особистість студентів на основі універсальних характеристик і результатів дидактичних ідей. Інші дослідники схильні розглядати педагогічну технологію як частину педагогіки і метод досягнення запланованих результатів навчання. Тому В. Генецинський вважає, що педагогічна технологія – це знання про педагогічну діяльність, яке реалізується певним чином (Генецинський, 1989)

На думку М. Чепіла та Н. Дудник (Чепіль&Дудник, 2012: 67), педагогічна технологія – це здатність проектувати навчальний процес відповідно до мети та з урахуванням конкретних умов функціонування, тоді як Н. Островерхова та Л. Даниленко вважають, що це певна послідовність і логіка відповідно до мети, як певного алгоритму, спільні дії викладача та здобувачів у процесі навчання, послідовність їх поведінки

та взаємин (Острроверхова & Даниленко, 1995: 197)

Мета педагогічної технології, на думку, І. Дічківскої – підвищення ефективності навчального процесу, забезпечення досягнень педагога та запланованих результатів навчання. Її поява пов'язана з освітніми реформами в США та Західній Європі, що відбулися в 1960-х рр. (Дічківская, 2015)

Дослідниця Т. Гришина вважає, що педагогічна технологія – це спосіб спільної роботи вчителя та учнів у плануванні, організації та здійсненні реального навчально-виховного процесу за умови забезпечення комфорту всієї навчальної діяльності (Гришина, 2003).

У свою чергу І. Смолюк вважає «педагогічну технологію» проектом навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів, що визначає структуру та зміст навчально-пізнавальної діяльності студентів (Смолюк, 1999).

Нині, звичайно, існують різні способи особистісно орієнтованого навчання, що передбачають використання різних організаційних форм і методів навчальної діяльності, що розкривають суб'єктивний досвід вищої школи.

Серед різних напрямків нових педагогічних технологій, що є складовою освітніх технологій, найбільш універсальними є спільне навчання, проектний метод, ігрові технології, різноманітні підходи до навчання. Ці технології дозволяють вирішувати основні завдання: розвиток пізнавальних умінь студентів, вмінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивати критичне та творче мислення.

Тому викладацька діяльність також має завдання та методи їх вирішення та контролю. Ці «методи» називаються технологією навчання, технологією виховання та технологією контролю.

Технологія навчання є інструментом досягнення цілей навчання. Інакше кажучи, технологія навчання є однією з частин (компонентів) педагогічної діяльності, яка є інструментом розв'язання педагогічних завдань. Технології

навчання та виховання будуються на тих же принципах, що й педагогічні технології, оскільки мають технологічний підхід до навчання.

Сучасні технології професійної освіти мають багато недоліків. Вони заважають більшості людей після закінчення навчання виконувати практичну роботу за фахом, що в свою чергу вимагає перепідготовки фахівців безпосередньо на робочому місці. В результаті тривалість навчання значно подовжується.

Основним недоліком традиційного навчання є те, що навчальна поведінка замінюється засвоєнням знань і процес отримання знань далекий від процесу їх застосування. Тому більшість раніше повідомлених знань не передаються на практику і, в принципі, не можуть бути перенесені.

Причому, на думку Н. Наволокової, необхідно розрізнити прийоми навчання і методи навчання. Відмінність полягає в тому, що педагогічні технології можна копіювати і тиражувати, забезпечуючи високу якість навчального процесу або вирішуючи освітні завдання, закладені в технологію навчання. Технологія зазвичай не може гарантувати якість. Однак техніку можна довести до технічного рівня. Наприклад, існує певний метод оцінювання знань, якщо він відповідає об'єктивності, достовірності та обґрунтованості, його можна назвати педагогічною технологією (Наволокова, 2009)

Основне завдання педагогіки професійної освіти – навчити людей діяти, тобто використовувати отримані знання для вирішення практичних завдань.

Відтак, поняття «педагогічна технологія» можна виразити у трьох аспектах:

- науковий у рамках педагогічних наук, який досліджує і розробляє цілі, зміст і методи навчання, проектує освітні процеси;
- процесуально-описовий, як алгоритм навчально-виховного процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів досягнення запланованих результатів;

– процесуально-дієвим, як здійснення педагогічного процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних та методологічних засобів.

Кожна сучасна педагогічна технологія є синтезом педагогічного навчання та практичних результатів, поєднанням традиційних елементів минулого досвіду та елементів, вироблених суспільно-технічним прогресом, особливо гуманізацією, соціал-демократизацією та технологічною революцією.

Висновки. Отже розвиток педагогічних технологій відбувається в постійній динаміці від визначення сутності поняття, пояснення його специфічних ознак, засобів, структурного складу до розробки класифікації та створення нових технологічних джерел. Тому педагогічна технологія займає проміжне положення між наукою і практикою, оскільки функціонує як науковий підхід, що досліджує найбільш раціональні шляхи навчання, і як система методів, принципів, що регулюють процес навчання, і як реальний процес навчання.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин П. Я. О формировании умственных действий и понятий. *Культурно-историческая психология*. 2010. Том 6. № 3. С. 111–114.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 376 с.
3. Гришина Т. В. Освітня технологія як об'єкт методичної роботи. Харків : Основа, 2003. 96 с.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: 2-ге вид., допов. Київ : Академвидав, 2012. 349 с.
5. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 176 с.
6. Оргинський В. Л. Педагогіка вищої школи. Види педагогічних технологій. 2009 URL : http://pidruchniki.com/17190512/pedagogika/vidi_pedagogichnih_tehnologiy/.

7. Островерхова Н. М., Даниленко Л. І. Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект. Монографія. Київ, 1995. С. 197.
8. Пехота О.М. Освітні технології: навч.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2004. 256 с.
9. Пометун О. Технологія інтерактивного навчання як інноваційне педагогічне явище. *Рідна школа*. 2007. № 5. С. 46–49.
10. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології в підготовці вчителів : навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. І. Ф. Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. Харків : ХНПУ, 2018. 457 с.
11. Смолюк І. О. Розвиток педагогічних технологій у вищих закладах освіти України : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 1999. 35 с.
12. Стрельников В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.
13. Чепіль М. М., Дудник Н. З. Педагогічні технології. Київ: Академія. 2012. 224 с.

REFERENCES

1. Gal'perin P. Ya. (2010) O formirovanii umstvennykh deystviy i ponyatiy. [On the formation of mental actions and concepts]. *Kul'turno-istoricheskaya psikhologiya – Cultural and historical psychology*, (Vols. 6), 3, 111–114 [in Ukrainian].
2. Honcharenko S. (1997) *Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyuyiv [in Ukrainian].
3. Hryshyna, T. V. (2003). *Osvitnia tekhnolohiia yak ob'ekt metodychnoi roboty* [Educational technology as an object of methodical work]. Kharkiv, Ukraine: Osnova [in Ukrainian].
4. Dychkivs'ka I.M. (2012) *Innovatsiyni pedahohichni tekhnolohiyi* [Innovative pedagogical technologies] (2nd ed. rev.). Kyuyiv : Akademvydav[in Ukrainian].

5. Navolokova, N. P. (2009). *Entsyklopediia pedahohichnykh tekhnolohii ta innovatsii [Encyclopedia of pedagogical technologies and innovations]*. Kharkiv, Ukraine: Vyd. hrupa «Osnova» [in Ukrainian].
6. Ortyns'kyi V. L. (2009) *Pedahohika vyshchoyi shkoly. Vydy pedahohichnykh tekhnolohiy [Pedagogy of high school. Types of pedagogical technologies]* Retrieved from http://pidruchniki.com/17190512/pedagogika/vidi_pedagogichnih_tehnolohiy/ [in Ukrainian].
7. Ostroverkhova, N. M. & Danylenko, L. I. (1995). *Efektyvnist upravlinnia zahalnoosvitnoi shkoloiu: sotsialno-pedahohichnyi aspekt [Effectiveness of secondary school management: socio-pedagogical aspect]*. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Pyekhota O. M. (2004) *Osvitni tekhnolohiyi [Educational technologies]*. Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].
9. Pometun O. Tekhnolohiya interaktyvnoho navchannya yak innovatsiyne pedahohichne yavyshe [Technology of interactive learning as an innovative pedagogical phenomenon]. *Ridna shkola – Native school*, 5, 46–49 [in Ukrainian].
10. Prokopenko I. F. (2018). *Pedahohichni tekhnolohii v pidhotovtsi vchyteliv [Pedagogical technologies in teacher training]* I. F. Prokopenko (3rd ed., rev.). Kharkiv: KhNPU [in Ukrainian].
11. Smoliuk I. O. (1999). Rozvytok pedahohichnykh tekhnolohii u vyshchykh zakladakh osvity Ukrainy [Development of pedagogical technologies in higher educational institutions of Ukraine]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
12. Strel'nikov V. Yu. & Britchenko I. H. (2013) *Suchasni tekhnolohiyi navchannya u vyshchii shkoli [Modern technologies of education in higher school]*. Poltava : PUET [in Ukrainian].
13. Chepil' M. M. & Dudnyk N. Z. (2012) *Pedahohichni tekhnolohiyi [Pedagogical technologies]*. Kyiv: Akademiya [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано теоретичні засади розвитку педагогічної технології, основу яких склали ідеї філософів,

психологів, соціологів, педагогів, які досліджували конкретні складові зазначеного поняття «технологія» та особливості вдосконалення педагогічних технологій у діяльності педагога. Проаналізовано різні підходи науковців щодо визначення сутності поняття «педагогічна технологія» та його складових.

З'ясовано, що останнім часом поняття «концепція технології навчання» вкоренилося в педагогічний лексикон. Впровадження технології навчання у практику системи освіти допомагає науково-педагогічним працівникам організувати свою роботу, поставити чіткі цілі та визначити спосіб реалізації, тобто керувати навчальним процесом.

Встановлено, що технології розвитку творчих та комунікативних здібностей, застосування рефлексії, емпатії, інсайту, критичного мислення стають важливими інструментами педагогічної діяльності, що забезпечують її успішність, з урахуванням того, що випускник закладу вищої освіти повинен не тільки володіти фаховими компетентностями, але і бути готовий до самовдосконалення, неперервної освіти, володіти здатністю розуміння самого себе і оточуючих, приймати рішення як стандартних, так і нестандартних ситуаціях, бути професіоналом. Тому особливого значення набуває реалізація в процесі навчання у закладі вищої освіти педагогічних технологій, орієнтованих на професійний та особистий розвиток здобувачів вищої освіти, формування у них навичок і умінь творчого і нестандартного мислення.

Виявлено різноманітні етапи розвитку педагогічної технології, кожен з яких характеризується перевагами того чи іншого напрямку. Розвиток педагогічних технологій відбувається в постійній динаміці від визначення сутності поняття, уточнення його специфічних характеристик, інструментальних засобів, структурного складу, до розробки класифікації та встановлення нових технологічних джерел. Тому педагогічна технологія займає проміжне положення між

наукою і практикою, оскільки функціонує і як науковий підхід, що досліджує найбільш раціональні шляхи навчання, і як система способів, принципів, що регулюють процес навчання, і як реальний процес навчання.

Ключові слова: педагогічні технології, методи навчання, методика, технологія навчання, особистісно орієнтоване навчання.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснованы теоретические основы развития педагогической технологии, основу которых составили идеи философов, психологов, социологов, педагогов, исследовали конкретные составляющие этого понятия «технология» и особенности совершенствования педагогических технологий в деятельности педагога. Проанализированы различные подходы ученых к определению сущности понятия «педагогическая технология» и его составляющих.

Установлено, что в последнее время понятие «концепция технологии обучения» укоренилось в педагогический лексикон. Внедрение технологии обучения в практику системы образования помогает научно-педагогическим работникам организовать свою работу, поставить четкие цели и определить способ реализации, то есть управлять учебным процессом.

Установлено, что технологии развития творческих и коммуникативных способностей, применение рефлексии, эмпатии, инсайта, критического мышления становятся важными инструментами педагогической деятельности, обеспечивающих ее успешность, с учетом того, что выпускник учреждения высшего образования должен не только обладать профессиональными компетенциями, но и быть готов к самосовершенствованию, непрерывного образования, обладать способностью понимания самого себя и окружающих, принимать решения как стандартных, так и нестандартных ситуациях, быть профессионалом. Поэтому

особое значение приобретает реализация в процессе обучения в вузе высшего образования педагогических технологий, ориентированных на профессиональное и личностное развитие соискателей высшего образования, формирование у них навыков и умений творческого и нестандартного мышления.

Выявлены различные этапы развития педагогической технологии, каждый из которых характеризуется преимуществами того или иного направления. Развитие педагогических технологий происходит в постоянной динамике от определения сущности понятия, уточнение его специфических характеристик, инструментальных средств, структурного состава, к разработке классификации и установления новых технологических источников. Поэтому педагогическая технология занимает промежуточное положение между наукой и практикой, поскольку функционирует и как научный подход, исследует наиболее рациональные пути обучения, и как система способов, принципов, регулирующих процесс обучения, и как реальный процесс обучения.

Ключевые слова: *педагогические технологии, методы обучения, методика, технология обучения, личностно ориентированное обучение.*